

הסוסים אצל הערבים – הזראת טכסט קלאסי

יפה רוטשטיין

קטע זה נבחר מתוך חוברת חדשה בערבית קלאסית אשר יצאה לאור במהדורת ניסוי.

חוברת זו נכתבה כדי להתאים את חומר הלימוד בערבית קלאסית לשיטת הלימוד המתחדשת.

במהלך השנים האחרונות, ניכרת מגמה גוברת והולכת של מעבר מתרגום מילולי מערבית לעברית ולהפך, לעיסוק בהבנת הטכסטים באמצעות שאלות בהן נדרש התלמיד להבעה אקטיבית בערבית, בכתב ובעל־פה.

אי לכך, נוצר צורך לעבד קטעי קריאה בשיטות הוראה ובתרגילים שיתאימו להדגשים החדשים בתכנית הלימודים הקיימת מחד, ומאידך – הזדמנות להפגיש את המורים ותלמידיהם עם חומרים חדשים המעובדים לפי הדרישות בתכנית לימודים זו. צורך זה ואהבתי הרבה לנושא גרמו לכך שנרתמתי למשימה, וכתבתי חוברת זו כדי להקל על המורים ועל תלמידיהם באמצעות קטעי קריאה המלווים בחומרי רקע ותרגול מגוון שבעזרתו יוכל התלמיד לשפר את מיומנויות ההבעה בכתב ובעל־פה.

בחוברת שמונה קטעים. כל קטע כולל הקדמה בעברית, ובה רקע מכין לקטע. לעתים ניתן גם רקע בערבית.

כל קטע מלווה בתרגילים מסוגים שונים:

מטרת התרגיל הראשון – מצא בטכסט מה שמתאים להסבר הבא – לסייע לתלמיד להבין את הקטע מבלי לתרגמו לעברית.

לתרגיל השני – ענה על השאלות הבאות בכתב אחר־כך שכן את התשובות בעל־פה – יש שתי מטרות: א – הבנה מעמיקה יותר של הקטע. ב – שיפור מיומנות ההבעה בעל־פה על הקטע, כפי שיתבקש בבחינת הבגרות בעתיד.

כמו כן נלווים לקטע תרגילים נוספים כגון: מי אני, השלמת מילים ("קלוא"), סידור האירועים לפי מהלך התרחשותם, זיהוי תופעות תחביריות ועוד.

הערות השוליים הנלוות לקטעים הן מסוגים שונים:

א. הפנייה למקורות נוספים לצורך הרחבת הרקע לקטע, למעוניינים בכך.

ב. תרגום לעברית של מילים שאינן קיימות במילון המצוי בידי התלמידים, או שימוש במילים נרדפות, קלות יותר.

ג. הסבר לגבי אישים או מושגים המופיעים בקטע.

החוברת מאושרת ללימוד על־ידי המפמ"ר לערבית כחלק מתכנית הלימודים בערבית הקלאסית.

אני מקווה שחוברת זו תהיה לעזר למורים המלמדים בה, וכן אשמח לקבל הערות והארות על קטע זה שלפניכם ועל שאר הקטעים שבחוברת.

מספרי הטלפון שלי הם: 050-7989818, 052-8381281, 02-64388647
או בדוא"ל: royaffa@013.net.il

הסוסים אצל הערבים

הידיעה ראשונה על גידול סוסי מלחמה בערב הצפונית היא מן המאה הרביעית.¹ הסוסים היו מועטים בערב הקדומה, אך זכו לכבוד רב, ולכל אחד היה שם ואילן יוחסין משלו.

חיי הבדואים במדבר היו רצופי מלחמות.² בעל־החיים ההכרחי למלחמת תנופה, להתגוננות ולהתפשטות צבאית הוא הסוס, ומשום כך נודעה לו חשיבות רבה בחיי הבדואים.³

מחירו של הסוס היה גבוה בהרבה ממחירו של הגמל, למרות שלא היה חיוני לקיומו של הבדואי: הסוס הוא צייתן, פיקח ובעל כושר תמרון גבוה. הוא נחשב לבהמת רכיבה

1 הסוס בוית לראשונה ע"י נוודים הודראירופים באזור שממזרח לים הכספי ומשם הובא לאסיה ולמצרים. סוסים רתומים למרכבות שימשו למלחמה מ־1800 לפני הספירה באנטוליה, סוריה ומצרים, ומשם יובאו גם לארץ ישראל.

2 ראה: פרופ' פ' שנער **פרקים בתולדות הספרות הערבית הקלאסית**, אקדמון, תשל"ו, ע"ע 72-73.

3 ראה: ערך faras, **באנציקלופדיה של האסלאם**, ע"ע 784-787. EI2

של יוקרה שהופכת את בעליה לגבר מושלם. משום כך, היה הבדואי מעדיף את הסוס על בני משפחתו במזון ובמשקה, ולא השתמש בו לעבודה, אלא בזמן מלחמה. הספרות הערבית הקלאסית כוללת תאורים רבים של הסוסים⁴. חשיבותו של הסוס גברה בתקופת האסלאם, הכיבושים הערביים מומשו באמצעות הסוסים⁵. על-פי המסורת המוסלמית, ציווה אללה על מחמד לשמור ולכבד את הסוסים, אשר הוגדרו כמתנת אללה, אשר תבטיח את שכרו של לוחם מלחמת המצווה, "מג'אהד" בעולם הבא.

ההכרה בכך מתבטאת במסורות רבות כגון: "הטוב קשור בציציות ראשיהם של הסוסים עד תחיית המתים"⁶, וכן – "מי שמתכוון להיקשר אל הסוס בכוונה כנה, יזכה לשכר של שהיד" ו"מי שנקשר אל סוס למען אללה, יקבל שכר זהה לזה שצם והנותן צדקה, כל זמן שהוא מבזבז כסף על סוסו"⁷. תורת היוחסין של הסוס הערבי שהשתמרה במסורת האסלאמית מונה שמונה משפחות סוסים, שהעתיקה והאצילה שבהן היא מזרע הסוס האביר שהעניק שלמה המלך למשלחת בתימן.⁸

המלך שלמה

דוד המלך האב ושלמה בנו נחשבים לנביאים באסלאם.⁹ בחדית' שלהלן מוזכר המלך שלמה, אשר נחשב לדמות מכובדת ביותר במסורת המוסלמית¹⁰

- 4 ישנו תאור מפורט בשירי הצייד, וכן ספרות שמייוחדת לפרשות הנקראת: "فروسية"
5 תוך שמונים שנה נוצרה האימפריה המוסלמית הגדולה.
6 أ – الخيل معقود في نواصيها الخير إلى يوم القيامة.
7 من هم أن يرتبط فرسا في سبيل الله بنية صادقة أعطي أجر شهيد.
– من ارتبط فرسا في سبيل الله كان له مثل أجر الصائم والباسط يده بالصدقة ما دام
8 ينفق على فرسه. עפ"י מסורות כאלה, הסוס הוא בהמת הרכב הנבחרת של אללה.
ועל כך, החדית' שבו נעסוק.
9 ראה בקוראן: ألبقرة (2): 102,251 النساء (4): 16310 المائدة (5): 78 الأأنعام (6): 84
الإسراء (17): 17 الأنبياء (21): 78, 79, 81 النمل (27): 15-18, 30, 36, 44 سبأ (34): 10,
11, 13 ص (38): 17, 22, 24, 26, 30, 34. וכן, עברית כרך לא 981-987.
10 על-פי תפישת ההיסטוריונים הערבים היו לעולם ארבעה שליטים גדולים. שניים כופרים:
נמרוד ונבוכדנצאר, ושניים מאמינים: אלכסנדר הגדול ושלמה המלך. שלמה נחשב
לדמות המכובדת ביותר. בערבית: סלימאן. ראה: ע"ע 824-822, כרך 9, EI2.

הוא מתואר כאדם אדוק מאוד ¹¹, בעל חוש צדק מפותח, בעל יכולת על-אנושית לחולל פלאים וניסים, ולשוחח עם בעלי-חיים, ועם שדים, רוחות ומלאכים. ¹² מייחסים לו את בניית בית המקדש ¹³, ואת בניית מסגד אלאקצא. כמו כן, מתוארת בהרחבה חיבתו לסוסים. ¹⁴ בתחילת החדית' המופיע בהמשך מסופר ששלמה בקש לסקור את אלף המשובחים שבסוסיו, שנקראו: أَخْيَر, כדי להכירם על-פי שמותיהם ואילנות היוחסין שלהם. תוך כדי כך, שכח להתפלל. הוא ביקש את מחילת אללה וככפרה – הקריב את 900 הסוסים שהספיק לסקור ¹⁵, ונותרו 100 סוסים, שאותם לא סקר. שלמה אמר עליהם: "מאה הסוסים האלה אהובים עלי יותר מה-900 שגרמו לי לשכוח להתפלל לריבוני". ¹⁶

זاد الراكب ¹⁷

عن ابن عباس قال: إنَّ أول ما انتشر في العرب من تلك الخيل ¹⁸ أنَّ قوما من الأزد ¹⁹ قدموا على سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ بعد تزويجه بِلَقَيْسِ مَلِكَةِ سَبَأَ ²⁰ فسألوه عَمَّا يحتاجون إليه من أمر دينهم ودنياهم حتى قضوا من ذلك ما أرادوا وهمَّوا بالانصراف.

- 11 השווה: אדיקותו של שלמה – מלכים א פרקים יד-כא (דוגמא אחת) – דברי הימים ב: ו.
- 12 השווה גם: ביאליק ח.נ ורבניצקי יח ספר האגדה, הוצאת דביר, ת"א. ע"ע צ"ב-צ"ח ובעיקר סעיף כ"ט.
- 13 השווה: מלכים א פרקים ה-ט, דברי הימים ב: א-ח.
- 14 השווה לאיזכורים הרבים בנושא זה במקרא – מלכים א, פרק ה', היו לו ארבעת אלפים אורוות סוסים ומרכבות ושנים עשר אלף פרשים – דברי הימים ב': פרק ט פס' כה כמו כן, יש המייחסים אליו את שרידי האורוות שבהר הבית. ראה: שילר, א, מסגד אלאקצא. הוצאת אריאל. ע"ע 68-69.
- 15 הוא חתך את רגליהם ואת צואריהם. ראה סורה 38, פס' 31.
- 16 فقال: "هذه المائة أَحَبُّ إلي من التسع مائة التي فَتَنَّتَنِي عن ذكر رَبِّي".
- 17 מילולית: הצידה של הרוכב.
- 18 הכוונה למאה הסוסים שנותרו.
- 19 שם של אחד השבטים הגדולים בתימן. המלכים הע'סאנים ששלטו בסוריה לפני האסלאם נמנו על צאצאי שבט זה. מאוחר יותר הפך שם זה לשם המציין את כלל השבטים הדרומיים.
- 20 על ממלכת שבא, ראה: עולם התנ"ך (דוידזון-עתי), מלכים א' ע"ע 109-108. וכן, ביקור מלכת שבא – מלכים א: פרק י' – וכן, דברי הימים ב, פרק ט'. בסופו חזרה לארצה. ראה גם: ישעיהו ס' פס' ו, תהילים ע"ב, יואל ד פס' ח', איוב א' פס' ט"ו. בקוראן לא

فقالوا: يا نبيّ الله إنّ بلدنا شاسع وقد انقضنا من الزاد. مُرّ لنا بزاد يُبَلِّغنا إلى بلادنا. فدفَع إليهم فرسا من خيله من خيل داود قال: هذا زادكم فإذا نزلتم فأحملوا عليه رجلا وأعطوا مِطْرَدًا²¹ وأورُوا ناركم فإنكم لن تجمَعوا حَطْبُكُمْ وتورُوا ناركم حتى يأتِيكم بالصيد. فجعل القوم لا ينزلون منزلا إلا حملوا على فرسهم رجلا بيده مطرد واحتطبوا وأورُوا نارهم فلا يلبث أن يأتِيهم بصيد من الطباء والحُمُر²² فيكون معهم منه ما يكفيهم ويُشبعهم ويفضّل إلى المنزل الآخر.

فقال الأزدِيون: ما لفرسنا هذا اسم إلا "زاد الراكب"²³. فكان ذلك أول فرس انتشر في العرب من تلك الخيل.

إبن الكلبي – أنساب الخيل

تمارين

- أ. جد في النص ما يلائم الشرح التالي:
 ١. ألحصان الأول من مئة حصون سليمان الذي كان بِحَوْرَةَ العرب.
 ٢. استشاروا الملك عن شؤون دينية ودُنْيَوِيَّة كانوا بحاجة إليها.
 ٣. إلى أن انتهوا من كل ما رغبوا فيه.
 ٤. قصدوا الذهب.
 ٥. يا سليمان.

מוזכר במפורש השם "בלקיס", אך האגדה על ביקורה של מלכת שבא, אשר נטשה את העבודה לשמש לטובת האסלאם ופרטים נוספים מופיעים בסורה 27, פס' 15-45. עלפי חלק מהמסורות, היא אף נישאה לסלימאן. ראה, BILKIS ע"ע 1219-1220. E12. ראה גם: האנציקלופדיה העברית כרך לא 376-379, א 248-249.

21 חנית, רומח, כידון.

22 جمع يحمور.

23 הצאצאים של סוס זה התפתחו ב"אזד, תימן, וב"תְּעֵלֵב (= תע'לב), בחרין. מאותה שושלת היה גם הסוס של חֲجֵר, מלך בְּנֵיהַ שֶהַגֵר מחצ'רמות במאה ה־5 לספירה לגבול מדבר סוריה. בנו המפורסם אִמְרُؤُ الْقَيْسִי תאר את הסוס הזה ב"מַעֲלָקָה" המפורסמת שלו. מבין 7 משפחות סוסים שידועות במסורות, 4 מקושרות ל"זאד אלראכב".

٦. أرض بلادنا واسعة جدا.
٧. لم يَبْقَ لنا أيّ طعام للطريق.
٨. أطلب بإحضار كمية من الطعام نأكلها حتى نصل إلى أرضنا.
٩. سلّم إليهم حصانا من حصون أبيه.
١٠. ضعوا راكبا على الحصان!
١١. أشعلوا نارا.
١٢. سَيَجِيءُ إليكم بالصيد.
١٣. بقي لهم الطعام الذي صاده الرجل بعد أن اكلوا وشبعوا.

ب من أنا ؟

١. نُقِلَ هذا الحديث عَنِّي.
٢. قدمنا للاستشارة بسليمان عن مواضع دينية ودُنْيَوِيَّة.
٣. كنت أعبد الشمس وأصبحت مسلمة.
٤. تزوجت ملكة سبأ.
٥. أُعْتَبِرَ نبيا في الإسلام.
٦. كنت أَحْمَلُ على الفرس عند التوقف في المنزل.
٧. كان الأزديون يُشعلونني في المنزل.
٨. أنا أول حصان انتشر في العرب.
- ج. أجب عن الأسئلة التالية خطيا ثم احفظ الأجوبة شفويا:

١. من أين قدم الوفد إلى سليمان؟
٢. متى قدم الوفد إليه؟
٣. لماذا جاءت هذه البعثة إلى سليمان؟
٤. ماذا طلب الأزديون من الملك قبل أن ينصرفوا؟
٥. ماذا عمل سليمان؟
٦. ماذا يجب عليهم أن يعملوا عندما يتوقفون ليأكلوا؟

بالصيد كالظباء وال _____ . لذلك يُقالُ لهذا الفرس " زاد الراكب " . وأكلوا
وشبِعوا حتى وصلوا إلى بلادهم .
وُتعتبر الخيول من نسل " زاد الراكب " أَعْرَقَ الخيول .

هـ أكتب سطرين على الأقل عن كل من المواضيع التالية :

١ . سليمان .

٢ . بلقيس

٣ . زاد الراكب

٤ . الخيل عند العرب .

و . خاتم سليمان

يُعتقد أن خاتم سليمان كان على هذا الشكل
فما هو الاسم بالعبرية، وأي شخصية مشهورة يمثل؟

